

Ouders en peuterspeelzalen

**Partners in
pedagogische zaken**

**Sociaal
Werk
Nederland**

Partners in pedagogische zaken

Pinokkio, Humpie Dumpie, de Springplank of het Piratenschip: veel peuterspeelzalen hebben een vrolijk naambord aan de gevel. En terecht, want voor de kinderen die er komen is de peuterspeelzaal een ideale voorbereiding op de basisschool. De uiteenlopende (groeps)activiteiten bieden hen de kans samen met leeftijdgenoten spelenderwijs uiteenlopende vaardigheden op te doen, waarvan ze hun hele (school) loopbaan de vruchten plukken. Een goede peuterspeelzaal met een professioneel VVE-aanbod legt de basis voor democratisch burgerschap. Taalontwikkeling krijgt daarbij veel aandacht, zowel in de reguliere als in de groepen met VVE (voor- en vroegschoolse educatie). Taal is essentieel gereedschap voor de sociale, emotionele, cognitieve en creatieve ontwikkeling van ook de jongste kinderen.

Cruciaal daarbij is wel dat peuters ook thuis worden aangemoedigd zich te ontwikkelen. Een peuter is jaarlijks 200 tot 400 uur op de peutergroep en voor de rest van de tijd vooral thuis, zo'n 8.000 uur. Het helpt hun ontplooiing enorm als dat wat ze op de speelzaal leren, ook thuis geoefend wordt. Voor de meeste ouders is dat gelukkig vanzelfsprekend, maar niet allemaal zijn ze ertoe in staat. Het kan zijn dat ze zelf een taalachterstand hebben, of dat ze het door sociaal-psychische omstandigheden (tijdelijk) niet kunnen opbrengen. De peuterleidsters kunnen bij dergelijke signalen samen met de ouders en zo nodig andere professionals zoeken naar een passende oplossing.

Anno 2015 is de sociale omgeving van peuters dus nadrukkelijk in beeld. Het peuterspeelzaalwerk wil ouders graag inschakelen om samen de pedagogische omgeving te verbreden en te versterken. De Onderwijsraad spreekt in dit verband over een pedagogisch partnerschap van professionals en ouders en hun peuters. En dat partnerschap komt her en der in Nederland ook al van de grond.

Dankzij de laagdrempeligheid van de peuterspeelzaal en het vertrouwen dat de medewerkers bij ouders opwekken, groeit het aantal betrokken ouders gestaag.

Een prachtig voorbeeld daarvan zag ik bij een werkbezoek aan Schateiland, een peuterspeelzaal met VVE op het Utrechtse Kanaleneiland, van organisatie Spelenderwijs. Ruim 30% van de Utrechtse kinderen tussen 2,5 en 4 jaar komt bij een voorziening van Spelenderwijs. We spraken er louter opgetogen moeders. De ene vertelde dat haar zoontje veel sneller Nederlands leert dan haar oudere kinderen die geen voorschoolse educatie hebben gevolgd. Ook het jochie is heel enthousiast en gaat thuis van alles zelf doen: aankleden, veters strikken, jas aantrekken. Een andere moeder zei dat ze zelf ook veel leert: Nederlandse woorden, maar nog veel meer. 'Ik praat met andere ouders; je hebt allemaal één doel, je kind gelukkig maken.'

Onderzoek door Labyrinth steunt dergelijke geluiden met indrukwekkende cijfers. Ook wetenschappers van de Universiteit Utrecht (met wie Spelenderwijs nauw samenwerkt) zijn ervan overtuigd dat VVE werkt, mits de kwaliteit ervan goed is. Daarin moet je dus investeren, zodat álle peuters in Nederland de kans krijgen om wekelijks enkele uren door te brengen in het veilige en stimulerende klimaat van een peuterspeelzaal, terwijl hun ouders worden ingeschakeld voor een blijvend effect. Als partners in pedagogische zaken kunnen professionals en ouders kinderen een vliegende start geven voor het vervolg van hun onderwijs carrière. Daar heeft uiteindelijk de hele maatschappij baat bij.

Marijke Vos, voorzitter Sociaal Werk Nederland

Ontwikkelingen en trends

Nederland telt ruim 2.800 peuterspeelzalen, die samen ongeveer 100.000 peuters een aantal uren per week onder hun hoede hebben. Dat betekent dat ongeveer een derde van de peuters (2,5 tot 4 jaar) wekelijks naar een peuterspeelzaal gaat.

Peuterspeelzalen en kinderopvangorganisaties zullen in de toekomst moeten voldoen aan dezelfde kwaliteitseisen, waarschijnlijk al vanaf 2018. Dit betekent kortweg dat twee werkende ouders via een toeslagregeling kunnen kiezen tussen de peuterspeelzaal of de kinderopvang. De gemeenten blijven na de harmonisatie verantwoordelijk voor de financiering van de regelingen voor gezinnen met één kostwinner en voor de peuters die via een VVE-regeling op de peuterspeelzaal of de kinderopvang komen. De harmonisatie betekent niet dat kinderopvang en peuterspeelzaal hetzelfde moeten gaan aanbieden. Het peuterspeelzaalwerk als kortdurende, ontwikkelingsgerichte opvang blijft mogelijk. Daar gaat deze brochure ook over.

De belangstelling van ouders voor peuterspeelzalen en VVE strookt met dit cijfer: voor 41% van de ouders in het basisonderwijs is het voorkomen van leerachterstanden prioriteit nummer één. Die angst voor achterstanden is niet zo gek gezien de trend dat het verschil tussen laag- en hoogopgeleiden steeds groter wordt. Als die trend doorzet, leidt dat tot meer werkloosheid en armoede onder laagopgeleiden, aldus een recent rapport van het Centraal Planbureau en het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Nu al groeit één op de negen kinderen (circa 11%) in Nederland op in langdurige armoede.

De grootste risicogroep bestaat uit kinderen van jonge, alleenstaande moeders van allochtone afkomst, met een laag opleidingsniveau en een marginaal inkomen.

En dat is verontrustend, want opgroeien in (langdurige) armoede pakt negatief uit: sociale uitsluiting, onveilige hechting, slechtere schoolprestaties, kinderen die angstig, afhankelijk en ongelukkig zijn. Bovendien is het risico om ook op latere leeftijd arm te zijn aanzienlijk groter dan bij kinderen die niet in armoede opgroeien.

Zeist: de peuterleidster als vraagbaak

'We hebben onderzoek gedaan naar de verbindingen tussen peuterleidsters en collega's met andere expertises binnen bijvoorbeeld het buurtteam. Hoe kunnen ze elkaar in het werkveld versterken? Met name als het gaat om ouders met een vraag die eigenlijk buiten het peuterspeelzaalwerk valt.

Als peuterleidster heb je een unieke positie als je eenmaal het vertrouwen van ouders heb weten te winnen. Dan durven ze je allerlei vragen te stellen. Door goed te luisteren kun je de vraag achter de vraag ontdekken en daarop reageren. En daarbij moet je vooral denken in mogelijkheden en goed weten wat je collega's bij Meander Omnium te bieden hebben. Die kunnen bijvoorbeeld contact opnemen met een jongerenwerker als een moeder aangeeft dat ze omfietst voor luidruchtige hangjongeren. Of een moeder informatie geven over het moedercentrum, als blijkt dat ze graag andere moeders wil leren kennen.'

Monique van der Molen, Meander Omnium

Stimuleringsprogramma's en leertijdverlenging

In het onderwijs wordt geprobeerd met leertijdverlenging de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten en leerprestaties te verbeteren. Bijvoorbeeld in de vorm van zomerscholen, verlengde schooldagen, schakelklassen en weekendklassen. Die zijn vooral bedoeld voor kinderen die meer aandacht nodig hebben, een grote achterstand hebben of thuis bepaalde (leer)ervaringen missen (Sardes, 2014).

In die zin zijn extra voorschoolse dagdelen in VVE ook een vorm van leertijdverlenging, of beter gezegd ontwikkeltijdverlenging. De pilot Startgroepen van het ministerie van OCW is daar een duidelijk voorbeeld van. Peuters kunnen 12,5 uur per week spelen in een rijke pedagogische omgeving, met begeleiding van zowel hbo- als mbo-geschoolde medewerkers, onder leiding van een schoolleider of onderbouwcoördinator.

Het goede nieuws is dat uit buitenlands onderzoek blijkt dat stimuleringsprogramma's voor jonge kinderen veel opleveren, vooral voor kinderen die al een achterstand hebben. Ze hebben er hun hele schoolloopbaan profijt van en sluiten uiteindelijk hun opleiding af op een hoger niveau dan ze zonder die extra aandacht zouden hebben gedaan.

Uit recent onderzoek van het Kohnstamm Instituut naar de voorschoolse periode bleek dat ook Nederlandse peuters met een achterstand vaak gebaat zijn bij het aanbod van onder andere peuterspeelzalen. Was er op tweejarige leeftijd nog een duidelijk verschil in de aandachtsontwikkeling tussen kinderen van hoog- en laagopgeleide ouders, op vierjarige leeftijd bleek dat verschil aanmerkelijk kleiner (en aandachtsontwikkeling is een goede voorspeller van latere schoolse vaardigheden).

Duidelijk is bovendien dat het inschakelen en ondersteunen van ouders bij het creëren van een stimulerende omgeving voor kinderen leidt tot hogere opbrengsten. VVE-programma's hebben vooral effect als ouders sterk betrokken zijn bij die programma's en thuis ook iets aan gerichte ontwikkelingsstimulering doen.

Andersom kan de peuterspeelzaal ook die ouders nieuwe kansen bieden. Voor hen fungeren ze als laagdrempelige ontmoetingsplekken waar ze ervaringen kunnen uitwisselen met ouders uit de buurt. Zo kunnen ze hun netwerk effectief versterken, eventueel onder begeleiding van professionals. Als ouders beter participeren in hun wijk en de samenleving als geheel, heeft dat vaak gunstige gevolgen voor de thuis-situatie en dus voor de ontwikkelingskansen van de kinderen.

Rijssen/Holten: elk kind is anders, en elke ouder ook.

Kinderen volgen hier zowel het VVE-programma op de peuterspeelzaal als VVE-thuis. Dat loopt parallel. Ze zijn op de peuterspeelzaal steeds met hetzelfde thema bezig als thuis. Zo kunnen de ouders extra oefenen met wat er op de peuterspeelzaal aangeboden wordt.

Acht keer per jaar hebben we in de bibliotheek een bijeenkomst met alle ouders. Dan bespreken we het nieuwe thema en gaan er daarna zelf mee aan de slag. ViaVie Welzijn doet trouwens ook vluchtelingenwerk. Die kinderen vallen automatisch binnen de doelgroep voor VVE. Als ouders hun kind niet naar de peuterspeelzaal doen, bieden we hen VVE-thuis aan, liefst in overleg met de GGD. Dan is er toch gestructureerde aandacht voor de ontwikkeling van deze kinderen. Ouderbetrokkenheid? Ja, dat is een kwestie van vertrouwen winnen, gesprekken aangaan, stimuleren, motiveren en met elkaar in contact blijven. Soms gaat dat vanzelf, maar meestal kost het heel wat tijd en energie. En het is ook een kwestie van volhouden en maatwerk. Elk kind is anders, en elke ouder ook.'

Aniek Eggink, ViaVie Welzijn, Rijssen/Holten

Lager opgeleide ouders maken minder gebruik van extra mogelijkheden

Een belangrijk aandachtspunt is dat het aanbod niet alle peuters bereikt die er voor in aanmerking komen.

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) uit 2013

(Herweijer en Vogels, 2013) blijkt dat in het primair, voortgezet en middelbaar onderwijs lager opgeleide ouders en ouders met een migrantenachtergrond moeilijker te bereiken zijn. Daarbij speelt volgens de docenten mee dat deze ouders vaker de vaardigheden missen om met de school in gesprek te gaan.

Ook problematische thuissituaties van kinderen kunnen de samenwerking belemmeren. Dankzij inspanningen in VVE worden kinderen van deze ouders wel goed bereikt. Het grootste gedeelte van de kinderen, inclusief doelgroepkinderen, wordt bereikt door voorschoolse voorzieningen. Onder doelgroepkinderen is vooral het peuterspeelzaalbezoek hoog: 78% van hen bezoekt een peuterspeelzaal (Kohnstamm, 2012). Wel blijft het een uitdaging om via de voorschoolse voorziening ook hun ouders te bereiken en te betrekken.

Bij extra zorg: één gezin, één plan, één regisseur

Ondertussen is ook de nieuwe Jeugdwet in werking getreden (2015). Die bepaalt dat de gemeente verantwoordelijk is voor “het versterken van het opvoedkundige klimaat in gezinnen, wijken, buurten, scholen, kinderopvang en peuterspeelzalen”. Daarmee zijn gemeenten dus verantwoordelijk geworden voor het aanbod aan kinderen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. Dat maakt het mogelijk om uiteenlopende vormen van hulp aan kinderen en hun ouders te combineren in een integrale aanpak: één gezin, één plan, één regisseur. Daarvoor is wel nodig dat er geen schotten bestaan tussen de verschillende professionals die in een gezin actief zijn, bijvoorbeeld door aparte beroepsregisters en aparte kwaliteitseisen.

Goede basisvoorzieningen voorkomen dure jeugdzorg

In de jeugdzorg is de afgelopen jaren de nadruk komen te liggen op het voorkomen van incidenten, waardoor te snel te zware en te dure hulp werd ingezet. Om dat tij te keren en te voorkomen dat kinderen ten onrechte uit hun eigen omgeving worden gehaald, moet de kennis over opvoedingsvraagstukken, signaleren en observatie worden teruggebracht naar de basisvoorzieningen, zoals peuterspeelzalen en kinderopvang. De opdracht voor die basisvoorzieningen is dan om breder te kijken dan hun basistaken. Ze moeten zich bewuster zijn van hun toegevoegde waarde bij het opgroeien en opvoeden van kinderen. (Snijder, 2014). Zeker voor de kinderen die al met een achterstand beginnen kunnen goede basisvoorzieningen veel betekenen.

Via het project Alert4You zijn al veel praktische samenwerkingen tussen jeugdzorg, kinderopvang en peuterspeelzaalwerk tot stand gekomen. Dit wordt nu voortgezet in PACT (pedagogischpact.nl). In sommige projecten hebben de medewerkers van de peuterspeelzaal coaching on the job gehad, vooral om het 'onderbuikgevoel' eerder te onderkennen en beter bespreekbaar te maken. Die alertheid draagt eraan bij dat signalen over mogelijke ontwikkelingsstoornissen eerder worden opgepakt.

Velsen: de peuterobservatiegroep

'In 2013 zijn we met een speciale peutergroep begonnen, samen met Jeugdgezondheidszorg Kennemerland en OCK het Spalier (jeugd- en opvoedhulp). Dat is de observatiegroep De Vlieger in IJmuiden. Die is bestemd voor kinderen die op de peuterspeelzaal niet uit de verf komen, daar vallen ze op door hun gedrag of ontwikkeling. We observeren ze drie tot zes maanden, totdat we een goed beeld hebben van wat er met ze aan de hand is en waar ze terecht kunnen. Dat kan leiden tot een zorgaanbod, maar soms kunnen ze terug naar de reguliere peuterspeelzaal.

Op De Vlieger werken een leidster van de peuterspeelzaal en een pedagogisch medewerker van OCK het Spalier samen. Zo heb je een combinatie van kennis over werken in een peuterspeelzaal en kennis over kinderen met een afwijkende ontwikkeling. Jeugdgezondheidszorg Kennemerland doet de toeleiding. Is er aanvullend onderzoek nodig? Dan kloppen we aan bij de specialisten van OCK het Spalier, of er wordt bijvoorbeeld een fysiotherapeut of logopedist ingeschakeld. Het handige is dat De Vlieger onderdeel is van de peuterspeelzalen van Stichting Welzijn Velsen. Dat maakt de observatiegroep voor ouders gemakkelijk toegankelijk, ze raken niet ineens verzeild in een totaal andere wereld.'

Froukje Stam, Stichting Welzijn Velsen

Ouders betrekken

“Het ouderbeleid is te weinig gericht op de ouders van doelgroepkinderen. Terwijl uit onderzoek blijkt dat het betrekken van ouders bij VVE ontzettend belangrijk is, worden ouders weinig gestimuleerd om thuis met hun kind te spelen en te lezen. Op veel locaties participeren ouders nauwelijks in de activiteiten.” Aldus oordeelde de Onderwijsinspectie over de stand van zaken rond de VVE in 2013.

In haar jaarrapportage 2014 over VVE onderstreepte de gemeente Amsterdam bovendien het belang van de aanpak van taalachterstand bij jonge kinderen. Uit onderzoek blijkt immers dat het samen optrekken van ouders en voorschoolse voorziening een positief effect heeft op de leerprestaties, werkhouding en ontwikkeling van kinderen. Vooral de betrokkenheid van ouders bij het spelend leren thuis levert een grote bijdrage aan de ontwikkeling (bijvoorbeeld door voor te lezen aan hun kind). Dat is een belangrijke basis voor later: ondersteuning door de ouders tijdens de schoolcarrière bevordert integriteit en betrokkenheid bij de maatschappij.

Overigens zijn er omstandigheden die de beperkte gerichtheid van VVE op ouderbetrokkenheid verklaren. De afgelopen jaren was VVE vooral bezig met de uitbreiding van het aanbod, de invoering van programma's en de scholing van medewerkers voor die programma's. Daarbij ging men vooral aanbodgericht te werk en werd minder ingespeeld op de vraag van ouders zelf.

Ondertussen hebben VVE en peuterspeelzaalwerk de handschoen opgepakt. Op diverse fronten wordt gewerkt aan verbetering van de ouderbetrokkenheid. We belichten er drie:

- hulp bij problemen thuis;
- voorlezen stimuleren;
- brede pedagogische omgeving.

Historisch gezien heeft het brede peuterspeelzaalwerk trouwens altijd al een sterke sociale functie gehad. Veel peuterspeelzalen zijn immers voortgekomen uit buurtinitiatieven en niet vanuit economische principes. In die zin is de beweging naar meer ouderbetrokkenheid ook een tocht terug naar de bron.

Heerlen: ouders stappen makkelijker naar de leidsters.

'Na aanbevelingen van de onderwijsinspectie kregen we van de gemeente de opdracht om (samen met scholen) meer in te zetten op ouderparticipatie. Maar hoe doe je dat? We zijn aan het pionieren geslagen en langzamerhand ontdekken we wat je allemaal kunt doen: informatie bij binnenkomst, tien-minutengesprekken met ouders, een ouderraad, -thuis, stimuleren dat de ouders voorlezen. Dat laatste doen we samen met de Stichting Lezen & Schrijven. Of dat helpt? Absoluut. Dat zie je bijvoorbeeld aan de laagdrempeligheid over en weer: leidsters spreken tegenover ouders sneller hun zorgen uit over een kind, en omgekeerd stappen ouders sneller naar de leidsters met bijvoorbeeld opvoedingsvragen. Ouders serieus nemen en zien als gelijkwaardige partner: dat is echt cruciaal in dit proces!'

Ingrid van den Bunder, Stichting Peuterspeelzaalwerk Heerlen

Hulp bij problemen thuis

Uit het opvoed- en opgroeionderzoek van stichting Opvoeden.nl blijkt dat 75% van ouders met opvoedvragen en onzekerheden zit. Vooral jonge ouders (meestal vrouwen) hebben veel vragen, ook omdat sociale netwerken kleiner zijn geworden. Ouders in contact brengen met andere ouders heeft dan een belangrijke meerwaarde. Daarvoor is de peuterspeelzaal een geschikte plek. En zoals uit diverse voorbeelden in deze brochure blijkt, zijn ook de pedagogische medewerkers een bron van kennis en ervaring waar ouders graag van gebruik maken.

In hoeverre het lukt om vanuit de peuterspeelzaal de band met ouders aan te halen hangt samen met het karakter van de ouderpopulatie. Om dat in kaart te brengen is een goede analyse nodig, met cijfers over bijvoorbeeld taalachterstand, opleidingsniveau, werkend of niet-werkend en sociaal-economische factoren van de wijk, de buurt of het dorp. Op grond daarvan kunnen pedagogisch medewerkers strategieën uitstippelen, die rekening houden met de problemen die ouders in het dagelijks leven ervaren.

Een mogelijk handvat om het gesprek met ouders aan te gaan is het kindvolgsysteem dat veel peuterspeelzalen per peuter bijhouden. Het gaat daarbij niet om toetsgegevens, maar om de indruk van leidsters over de ontwikkeling van het kind, bijvoorbeeld qua grove en fijne motoriek, taal en spel. Omdat de ontwikkeling van twee- en driejarigen nogal grillig verloopt moeten aan die indrukken geen absolute waarheden worden verbonden, maar in een oudergesprek kunnen ze wel worden gebruikt om de indrukken van de ouders zelf bespreekbaar te maken.

Voorlezen werkt voor kind én ouder

Hoe lager ouders zijn opgeleid, hoe minder thuis wordt gelezen en voorgelezen. Dat beperkt de woordenschat van jonge kinderen. Kinderen in een taalarme omgeving kennen als ze vier jaar zijn ongeveer 1.000 woorden. Kinderen in een 'talige' omgeving hebben daarentegen een woordenschat van zo'n 3.000 woorden (Kuiken & Vermeulen, 2005). En erger nog: die achterstand is bijna niet meer in te halen. Voorlezen is dus niet alleen een tijdverdrijf maar een belangrijk leermoment. Het legt de basis voor een goede start op de basisschool.

Heel Holland leest: de VoorleesExpress

De nationale VoorleesExpress (van Soda Producties) is bedoeld voor gezinnen met kinderen van 2-8 jaar die een taalachterstand dreigen te ontwikkelen of die al hebben. Gezinnen die zich aanmelden krijgen twintig weken lang wekelijks een voorlezer op bezoek. Zo komt er meer en rijkere taal in huis, wat de woordenschat vergroot en het taalbegrip stimuleert. De ouders krijgen bovendien handvatten om het voorlezen over te nemen en ook op andere manieren de taalontwikkeling van hun kinderen te stimuleren. Deze centrale rol van ouders is een belangrijk uitgangspunt van de VoorleesExpress.

Maar hoe zet je ouders op dat spoor? Uit evaluatie van het programma Kunst van het lezen (Kwink Groep en Rebel Group, 2014) blijkt dat je vooral haalbare doelen moet stellen. Vijftien minuten voorlezen thuis is zo'n concreet doel.

Toch blijft het lastig om lager opgeleide ouders te bereiken. Het programma Boekstart (voor baby's) scoort bijvoorbeeld vooral bij ouders die toch al naar de bibliotheek gaan, zo blijkt uit eerdergenoemde evaluatie. Om daar iets aan te doen is behoefte aan innovatieve oplossingen. Neem de Voorleesexpress: een slimme samenwerking van professionele organisaties als peuterwerk en vrijwilligers, bijvoorbeeld studenten van pedagogische academies of pedagogische studies van universiteiten.

Wat ook kan helpen is betere onderlinge afstemming tussen de landelijke programma's van leesbevordering (0-18 jaar) en het bestrijden van laaggeletterdheid (18 jaar en ouder). Ook de kinderen van ouders die laaggeletterd zijn hebben immers een relatief groot risico om een taalachterstand op te lopen.

Bovendien leunen beide programma's op dezelfde organisaties om deze doelgroep te bereiken: peuterspeelzalen, kinderopvang, consultatiebureaus. Het lijkt de moeite waard om te kijken of aan deze ouders en hun kinderen een meer synchroon aanbod kan worden gedaan, zodat het effect voor beide doelgroepen groter is. Dat zou ook goed aansluiten bij het actieprogramma Tel Mee met Taal dat het ministerie van OCW in 2015 heeft gelanceerd en waarin juist die verbindingen opgepakt kunnen worden. Dergelijke initiatieven zijn nog kansrijker als ze gelinkt zijn aan landelijke campagnes als de Nationale Voorleesdagen en de Kinderboekenweek.

Steenwijk-West: taalles voor ouders.

'In 2008 zijn we binnen de brede school begonnen met het project Taal is de sleutel tot groei. Daarmee kun je ouders taal- en leesvaardiger maken en hun kansen op participatie en re-integratie vergroten. En daardoor kunnen ze ook meer betekenen voor hun kinderen. De taalcoördinator is daarbij erg belangrijk. Zij organiseert allerlei activiteiten rond taal en lezen, voor ouders en kinderen. Daardoor krijgt ze ook met veel ouders een steeds betere band, en dat maakt weer dat ze hen ook kan voorstellen om bijvoorbeeld een erkende cursus NT2 aan het ROC te volgen. Dan krijgen ze twee keer per week taalles, hier op school; dat is immers een vertrouwde plek, mét peuteropvang.

Taal is de sleutel tot groei heeft ook een programma voor ouders die laaggeletterd zijn maar Nederlands niet per se als tweede taal hebben: Taal voor Thuis. Dat komt van de Stichting Lezen en Schrijven en helpt hen om hun taalvaardigheid op te krikken, zodat ze thuis hun kind beter kunnen begeleiden. Dat gebeurt aan de hand van thema's waar hun kinderen ook mee bezig zijn op de peuterspeelzaal of op school.

Daarnaast doen we als Brede School mee aan een pilot, samen met partijen als het consultatiebureau, onderwijs, welzijn, peuterspeelzalen en kinderopvang. Het gaat om een 'ouderpraat-café' waar ouders praten over opvoedingsthema's. Maar taal is ook hier de basis. Die pilot is gestart in Steenwijk-West, maar de gemeente kijkt of ze het ook in andere wijken kan opzetten.'

Marion Kogelman, coördinator Brede School Steenwijk-West

Naar partnerschap in een pedagogische civil society

Dankzij de komst van brede scholen en kindcentra krijgt de integrale aanpak en de afstemming tussen professionals steeds meer gestalte. De Onderwijsraad adviseert deze samenwerking verder te versterken (Onderwijsraad, 2014). Het is belangrijk dit te doen vanuit één pedagogisch visie en missie, vanuit een vast aanspreekpunt. De Kopgroep van VNG-wethouders van de integrale kindcentra stimuleert gemeenten deze aanpak te hanteren. De initiatiefgroep Kindcentra 2020 heeft hierover een manifest uitgegeven: www.kindcentra2020.nl. Sociaal Werk Nederland, de PO-raad en de VNG pleiten ook voor meer mogelijkheden om te komen tot die integrale samenwerking, bijvoorbeeld via de experimenteerruimte in de wet PO en de wet KO.

Al eerder adviseerde de Onderwijsraad bovendien om te investeren in partnerschap tussen ouders en school en voorschoolse voorzieningen. De Onderwijsraad koerst op educatief partnerschap, waarin de opvoeding veel meer een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van ouders en het onderwijsveld, op basis van gelijkwaardigheid. Opvoeding is dan een kwestie van elkaar ondersteunen en op elkaar afstemmen, met als doel het leren, de motivatie en de ontwikkeling van kinderen te bevorderen.

Tot zover de theorie. Hoe gaat dat in de praktijk?

In het kader van de Vreedzame Wijk van de gemeente Utrecht maakte de voorschoolse voorziening Spelenderwijs een uitvoeringsplan (2015) voor meer betrokkenheid van ouders. Paul Leseman en Micha de Winter (Universiteit Utrecht) benoemen daarin voorwaarden voor succesvolle ouderbetrokkenheid:

- zorg voor wederkerigheid;
- benoem een gemeenschappelijk doel;
- toon respect voor taal en cultuur;
- creëer maatwerk en een groeimodel;
- voer een professionele dialoog;
- faciliteer de samenwerking;
- werk aan een pedagogische civil society.

Zo ontstaat een pedagogische civil society, waarin ouders er niet alléén voor staan, en zij op uiteenlopende levensgebieden worden ondersteund en tegelijkertijd worden uitgenodigd om mee te doen. Dit betekent dat voorschoolse voorzieningen ook buiten het directe groepswerk om ouders kunnen betrekken bij het opvoeden van hun kind. Dit vraagt wel van ouders dat zij openstaan voor dit soort aanbod en daar vooral overdag tijd voor kunnen en willen maken.

Amsterdam: alles op één plek.

'We zijn een brede welzijnsorganisatie met ook veel kinderopvanglocaties, voorscholen en reguliere peuterspeelzalen. We focussen op samenwerking met onderwijs en zorg. Al onze voorscholen en kinderopvang zijn gekoppeld aan een basisschool, dat is een voorwaarde. Op sommige locaties gaat het om een integraal kindcentrum of Brede School, dus met voor- en naschoolse opvang en basisonderwijs allemaal op één plek. Zo kun je kinderen een doorgaande lijn bieden.

En nog een voordeel: als brede welzijnsorganisatie hebben we een uitgebreid netwerk in zorg en welzijn. Dat is handig voor de contactmedewerkers op de voorscholen, aan wie ouders al hun vragen kunnen stellen. Maar ook de leidsters zijn belangrijk bij het signaleren en doorverwijzen, bij vragen of problemen van zowel de peuter als de ouder of het gezin. Maar behalve die zorg-gerelateerde doorverwijzingen leggen ze ook contact met de meer preventieve onderdelen van Combiwel, zoals sport- en buurtwerk.'

Helen Schiltmeijer, Combiwel

Kansen om de ouderparticipatie te vergroten zijn ook gelegen in speciale programma's als 'Gezonde Kinderopvang'. Het RIVM is bezig daarvoor een vignet te ontwikkelen, rond belangrijke thema's als voeding en beweging. Het zal duidelijk zijn dat bestendige veranderingen in leefstijl alleen zijn te bereiken als de ouders daarbij worden aangehaakt en thuis de uitgangspunten van dergelijke programma's in praktijk brengen.

Een ander voorbeeld is het Beweegdiploma, waarmee bijvoorbeeld alle 17 peuterspeelzaallocaties van de Stichting Peuterspeelzalen Steenwijkerland werken. Zij zijn erin getraind om op een speelse manier te zorgen

voor een optimale beweegontwikkeling voor peuters. Een eventuele achterstand in motoriek wordt daarmee vroeg gesignaleerd en meteen aangepakt. De beweglessen zijn inmiddels onderdeel van het lesprogramma op de peuterspeelzalen. Ook hier geldt weer: op de speelzaal geleerd, thuis gedaan.

Van peuterjuf tot sociaal professional

De speciale kanten van peuters

Jonge kinderen vragen om een wezenlijk andere benadering dan oudere kinderen en jongeren. Professionals die met peuters werken zijn dan ook uitgerust voor de sensitieve en responsieve interactie van kinderen in juist die leeftijdscategorie. Veel kinderen op de peuterspeelzaal hebben namelijk deze kenmerken:

- ze hebben een korte spanningsboog;
- ze tonen een grillig ontwikkelingsverloop;
- ze zijn sterk gericht op spel.

Op de peuterspeelzaal komen ze vaak voor het eerst buiten de gezinssituatie in contact met andere volwassenen dan hun ouders en familie. Opvallend gedrag of een afwijkend ontwikkelingspatroon van een peuter openbaart zich dan ook vaak juist in de peutergroep.

De vertrouwensrelatie tussen ouders en pedagogisch medewerker is vervolgens de basis en voorwaarde om in gesprek te gaan over het kind. Daarom steken pedagogisch medewerkers veel tijd in het opbouwen van een positieve relatie met de ouders. Tijd en aandacht geven bij het halen en brengen, tussendoor gesprekken en oudergesprekken en ouderavonden zijn belangrijke contactmomenten.

Pedagogische medewerkers zien dat het soms moeilijk is om ouders te betrekken bij zorgvragen.

Soms willen ouders het niet, ontkennen zij problemen, of hebben zij niet de vermogens het probleem te

onderkennen, bijvoorbeeld als de ouders kampen met verstandelijke beperkingen. Dit vraagt specifieke kwaliteiten van de medewerkers. Pedagogisch medewerkers moeten daarom meer inzicht hebben in ouders en hun belemmeringen en mogelijkheden. Hier ligt een grote uitdaging om hen te trainen en coachen op het gebied van vroegsignalering en het bespreekbaar maken van moeilijke kwesties met deze ouders.

Brunssum: kijk hoe ouders zelf hun kind kunnen helpen

'Wij werken op basis van sociale-netwerkstrategieën (SoNeStra). Bij problemen thuis probeer je als pedagogisch medewerker eerst samen met de ouders helder te krijgen wat er aan de hand is. Vervolgens kijk je wat de ouders zelf kunnen bijdragen aan een oplossing, eventueel samen met mensen uit hun netwerk. Je komt dus niet meteen zelf in actie. Al onze pedagogisch medewerkers volgen daarvoor trainingen. En zo nodig schakelen we het Zorg Advies Team (ZAT) in, via de medewerker die daarin zit. Maar dat gebeurt altijd na overleg en vooral samen met de ouders. Zo kun je een afwijkende ontwikkeling al vroeg signaleren en tijdig bijsturen.'

Marjo Hoek, Centrum voor Maatschappelijk Werk en Welzijnswerk,
Brunssum/Onderbanken

Competenties van pedagogische medewerkers

Pedagogisch medewerkers in het peuterspeelzaalwerk zijn van oudsher bescheiden over hun kennis, ervaring en expertise. Dat is zelden terecht. Vaak hebben ze jarenlange ervaring in hun werk, niet alleen met de peuters zelf maar ook met hun ouders en hun achtergrond. Toch kijken ze op tegen gespecialiseerde jeugdhulpverleners, wat kan leiden tot handelingsverlegenheid. Die neemt af bij een goede samenwerking met de gespecialiseerde jeugdhulpverlener, zeker als die samenwerking is gebaseerd op gelijkwaardigheid en het erkennen van elkaars expertise.

Juist in het kader van een integrale aanpak is het belangrijk dat de samenwerking tussen pedagogisch medewerkers en de jeugdhulp wordt versterkt. Dat kan door trainingen op de groepen, videotrainingen, signaleren, observeren en gericht doorverwijzen.

De functieomschrijving van peuterleidster in de CAO W&MD noemt onder andere de volgende taken:

- Signaleert als een kind meer hulp of ondersteuning nodig heeft dan binnen de peuterspeelzaal geboden kan worden en doorverwijzing naar andere instanties en/of instellingen nodig is. Houdt na doorverwijzing contact.
- Werkt samen en stemt aanpak en werkwijze af met partners als onderwijsinstellingen, consultatiebureaus en/of andere organisaties.
- Onderhoudt contact met ouders/verzorgers en informeert bij de dagelijkse ontvangst naar specifieke met de peuter verband houdende aandachtspunten, zoals dagritme, voeding en dergelijke. Beantwoordt vragen van ouders over bijvoorbeeld opvoedingsvraagstukken of verwijst door. Stimuleert de betrokkenheid van ouders.
- Organiseert, in overleg met collega's, thema- en ouderavonden waarop opvoedingsonderwerpen worden besproken.

Sneek/Opsterland: 'ik ben vaak meer een welzijnswerker.'

'Onze leidsters slaan bruggen: tussen de peutergroep en thuis, tussen de peuterspeelzaal en de basisschool, tussen ouders en leidsters, en tussen ouders onderling. Dat doen ze bijvoorbeeld met verteltasjes (waardoor ouders thuis aan de slag kunnen gaan met actuele thema's) en op koffie-ochtenden.

Na de invoering van de wet OKE kregen de pedagogisch medewerkers te maken met een andere doelgroep: ouders met een lagere sociaaleconomische status en opleiding. Zonder hulp van buiten kunnen ze hun kinderen vaak net niet genoeg bieden. Dat vraagt dus wel iets extra's van de leidsters: een open blik, handelingsbekwaamheid (wat doe ik en waarom?) en zelfreflectie (wat doet dit met mij en wat vind ik hiervan?). En ja, ze moeten soms ook behoorlijk stevig in hun schoenen staan, zowel in het contact met kinderen als met ouders. Dat zeggen ze ook wel: ik ben vaak meer een welzijnswerker.'

Mirjam Berkelmans, Intern Begeleider Timpaan Peuterspeelzalen

Pedagogische medewerkers bij peuterspeelzalen hebben een belangrijke rol in het sociale domein.

Niet alleen vanwege hun dagelijkse ontwikkelingsgerichte werk, maar zeker ook vanwege hun regelmatige contact met ouders. Zo krijgen zij steeds meer inzicht in de thuissituatie en houden ze een vinger aan de pols. Ze bieden een luisterend oor, geven opvoedadviezen, of verwijzen door naar andere sociaal werkers of zorgprofessionals. Bovendien zijn ze gespitst op signalen van kindermishandeling en weten wat ze daarmee moeten doen.

Door de decentralisaties worden zij nog meer deelgenoot van de lijn "één kind, één plan en één regie". Het fungeren als sociaal professional vraagt van hen ook meer generieke kwaliteiten.

Peuterspeelzaalwerk in de komende jaren

Van Steenwijk tot Heerlen, en van Velsen tot Rijssen/Holten: peuterspeelzalen en kinderopvang in heel Nederland slaan nieuwe wegen in om samen met ouders de jongste kinderen te prikkelen tot spelend leren en lerend spelen. De pedagogisch medewerker is een essentiële schakel in die innovatieve samenwerking. De komende jaren staan we voor de opdracht om de cruciale rol van die medewerkers nog indringender over het voetlicht te brengen en hen nog beter toe te rusten voor het uitvoeren van die rol. Als dat lukt kan het peuterspeelzaalwerk met zijn sociale professionals een sleutelpositie blijven houden en versterken in het transformerende sociale domein.

COLOFON

© Sociaal Werk Nederland 2015

Tekst: Ernst Radius (Sociaal Werk Nederland), Eline Kolijn (Sociaal Werk Nederland), Paul van Bodengraven (De Smaakmakers Communicatie)

Eindredactie: Chris Bos

Opmaak: Marjan Wildeboer (De Smaakmakers Communicatie)

De voorbeelden in deze brochure zijn tot stand gekomen met dank aan:

Brede School Steenwijk West: Marion Kogelman

Combiwel: Helen Schiltmeijer

Meander Omnium: Monique van der Molen

Stichting Centrum voor Maatschappelijk Werk en Welzijnswerk: Marjo Hoek

Stichting Peuterspeelzaalwerk Heerlen: Ingrid van den Bunder

Stichting Viavie Welzijn: Anniek Eggink

Stichting Welzijn Velsen: Froukje Stam

Timpaan Peuterspeelzalen: Mirjam Berkelmans

Sociaal Werk Nederland
Koningin Wilhelminalaan 3
3527 LA Utrecht
030 721 0 721

www.sociaalwerknederland.nl
info@sociaalwerk.nl

